

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 340.114.5

О. В. ВОЛОШЕНЮК,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВОВА ІНТУЇЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Досліджено наукові підходи до розуміння інтуїції та доцільності використання інтуїтивного знання у професійній діяльності. Систематизовано переваги використання правової інтуїції в роботі органів внутрішніх справ та суду. Зроблено висновок, що правова інтуїція є важливою складовою професійної правосвідомості, вона є проявом професійної кмітливості та гнучкості мислення осіб, які застосовують право.

Ключові слова: правосвідомість, правова психологія, інтуїція, правозастосування, органи внутрішніх справ.

Volosheniuk, O.V. (2015), "Legal intuition as an element of professional legal awareness" ["Pravova intuitsiia yak element profesiinoi pravosvidomosti"], *Pravo i Bezpeka*, No. 1, pp. 15–20.

Постановка проблеми. Серед юридичних явищ, які в сукупності і взаємодії утворюють правову систему суспільства, надають їй рис завершеності й самобутності, чи не найскладнішим об'єктом наукового пізнання є правосвідомість. Розкриття її природи вимагає не лише знання закономірностей розвитку права в цілому та його окремих елементів, але й потребує проникнення у глибини людської психології, опанування механізмами відображення юридичної дійсності в індивідуальній і колективній свідомості. Досить важко при цьому врахувати увесь комплекс процесів мислення і внутрішнього реагування, повний набір уявлень, умовиводів, почуттів, емоцій, стереотипів, переживань, поведінкових реакцій, інших раціональних та ірраціональних компонентів людської психіки, що задіяні в процесі формування правосвідомості. Втім, оскільки представники теорії права (як і будь-якої іншої науки) прагнуть створити чітку, не перенасичену надмірними подробицями систему категорій і понять, вони вимушені абстрагуватися від певних проявів і окремих елементів досліджуваних явищ. Таким чином, юриспруденція отримує більш-менш придатний інструментарій, який дозволяє вирішувати поточні теоретичні і практичні проблеми, але водночас це призводить до дещо спрощеного розуміння окремих елементів правової реальності. Зокрема, це стосується і правосвідомості, при дослідженні

якої досить часто ігноруються підсвідомі явища, до яких слід віднести і правову інтуїцію.

Аналіз досліджень і публікацій. Слід зазначити, що у переважній більшості випадків при дослідженні правосвідомості науковці акцентують увагу на її раціональних компонентах. Щоправда, представники історичної школи права (Ф. Савіньї, Г. Пухта та ін.) у своїх теоретичних побудовах використовують поняття «народний дух», що об'єктивно не підлягає раціоналізації, а Л. Й. Петражицький будує свою теорію на категорії «правові емоції», які являють собою «імпульси з вищим ореолом та авторитетом, що виходять немов з невідомого, відмінного від нашого повсякденного «я» таємничого джерела» [1, с. 34], однак це є скоріше винятком, ніж правилом. Зазвичай, характеризуючи структурні елементи правосвідомості, вітчизняні та зарубіжні вчені або взагалі не згадують про інтуїцію, або ж просто включають її у перелік компонентів правосвідомості, не розкриваючи її природу. Лише в останні роки з'являються публікації (Г. Ф. Алієвої, В. С. Бреднєвої, Ю. Ю. Калиновського, А. В. Хворостянкіної та ін.), присвячені вказаному феномену. Таким чином, виникає об'єктивна потреба у теоретико-правовому дослідженні правової інтуїції як прихованого, але важливого елемента правової свідомості.

Метою статті є розкриття природи правової інтуїції як складової професійної правосвідомості, встановлення ролі і місця інтуїтивного

знання у правозастосовній діяльності (на прикладі діяльності працівників слідства та суду).

Виклад основного матеріалу. Перш за все слід визначитися з поняттям інтуїції. Енциклопедичний словник вказує, що інтуїція (від лат. *intueri* – пильно, уважно дивитися) – це здатність [миттєвого чуттєвого] осягнення істини шляхом безпосереднього її розуміння без обґрунтування за допомогою доказу; суб'єктивна здатність виходити за межі досвіду, шляхом мисленого схоплення або узагальнення в образній формі непізнаних зв'язків, закономірностей [2, с. 454]. Рисами інтуїції є підсвідомість, несподіваність, швидкість реагування, неможливість виокремлення етапів розумової діяльності, що дозволяє охарактеризувати її як інсайт (з англ. *insight* – осяяння). Інсайт як психологічний феномен являє собою раптове цілісне, системне розуміння сутності питання, коли з розрізнених, фрагментарних гносеологічних одиниць змістоконструювання ідеальних моделей реального об'єкта складається комплексне бачення проблеми [3, с. 97]. Інтуїція (інсайт) може виявлятися у: 1) миттєвому віднайденні оптимального вирішення завдання, яке тривалий час не піддавалось логічним зусиллям; 2) майже неусвідомленому, але своєчасному уникненню людиною небезпеки; 3) швидкому і правильному передбаченні поведінки окремих людей; 4) вгадуванні чуттям майбутніх дій суб'єктів на основі ледь помітних ознак тощо [4, с. 78].

Щодо розуміння джерела та механізму виникнення інтуїтивного знання існують розбіжні позиції. Деякі автори та наукові школи сприймають інтуїцію як прояв біологічного інстинкту, форму чуттєвого пізнання, вроджені ідеї, «вище осяяння», надлюдське явище. Приміром, у більшості релігійних систем Сходу інтуїцію вважають виявленням вищого знання, якістю, даною «зверху» надприродними силами. Водночас існує значна група науковців, які пов'язують інтуїцію з попередньою розумовою діяльністю, життєвим та професійним досвідом. Так, деякі дослідники визначають такі загальні риси інтуїтивного знання: безпосередність інтуїтивного розуміння, тобто відсутність первинних умовиводів; незалежність від доказів і висновків; віра в істинність висновків (які ґрунтуються на підсвідомих моментах); *значущість попередніх знань і досвіду* (виділено нами. – О. В.) [5, с. 9]. Зокрема, О. А. Івакін досить образно зазначає, що «інтуїція – це за своєю яскравістю та несподіваністю подібна до блискавки здатність побачити та усвідомити

щось, раніше ще ніким не бачене та не усвідомлене. І ця унікальна здатність народжується саме з міцного сплаву високорозвинених чуттєвої та раціональної форм пізнання» [6, с. 147]. Розумові операції в результаті багаторазового повторення набувають властивості скорочуватися, згортатися, автоматизуватися, причому така властивість іноді «вислизає» від самоспостереження. На цій основі і виробляється інтуїція [4, с. 77]. Таке розуміння інтуїції було започатковане ще у XVII ст. Так, Г. Лейбніц розглядає інтуїтивне знання як результат тривалої попередньої пізнавальної діяльності, а на думку Б. Спінози, інтуїція являє собою вищий прояв раціональних здібностей людини, своєрідний прискорений умовивід, виражений в особливій формі, що відображає необхідну нам інформацію про сам предмет дослідження [7, с. 103–104].

Інтуїція відіграє важливу роль у будь-якій професійній діяльності. Д. Пойа вказує, що з інтуїції завжди починається орієнтування при зустрічі з новою ситуацією, навіть коли йдеться про таку доказову науку, як математика. «Результат творчої роботи математика – доказове міркування, доказ, однак доказ відкривають за допомогою правдоподібних міркувань, за допомогою здогадки... Нам слід вчити і доводити, і здогадуватися» [8, с. 119]. Розглядаючи гносеологічні основи лікарської інтуїції, І. М. Осипов та П. В. Копнін зазначають: «Інтуїтивний діагноз полягає в тому, що лікар, маючи великий клінічний досвід і добру спостережливість, з одного погляду помічає весь комплекс симптомів, іноді стертих, ледь помітних» [9, с. 97]. Що стосується використання інтуїтивного знання в юридичній діяльності, то, за словами професора Б. Хорвата, інтуїція у справжнього юриста «увійшла в кров», це юридична логіка високої культури, поглиблена до підсвідомого рефлексу [10, с. 127].

Втім, у юридичній науці питання використання інтуїції в процесі прийняття юридично значущих рішень викликає неоднозначну реакцію. Ще у 1958 р. О. Р. Ратінов опублікував статтю «Про слідчу інтуїцію», в якій він охарактеризував останню як основу на досвіді і знаннях здатність безпосереднього вирішення слідчих завдань при обмежених вихідних даних. Автор також вказав, що інтуїтивні уявлення близькі до припущення. Різниця між ними полягає не в мірі доказовості – і те й інше носять імовірний характер, – а в тому, що припущення є результатом логічної діяльності, продуктом свідомих розумових побудов, у той

час як інтуїція являє собою неусвідомлене осягнення окремого положення, яке не виведене логічним шляхом. На переконання науковця, слідчий не повинен відкидати інтуїтивний шлях отримання доказів. Завдання полягає у тому, щоб слідчий осмислив свої інтуїтивні враження, усвідомив ті ознаки, за якими доказ переконує або вселяє сумнів, і, відшукавши нові докази, встановив правильність або помилковість того, що підказала інтуїція. Незважаючи на те, що О. Р. Ратінов підкреслив, що інтуїція відіграє в розслідуванні лише допоміжну роль і не має ніякого процесуального значення, з різкою критикою цієї статті виступив М. С. Строгович. На його думку, інтуїція – це шлях до омани, до підміни логічних аргументів фантазуванням. Не факти повинні відповідати побудованій за допомогою інтуїції «моделі розслідуваної події», що є не чим іншим, як версією, а версія повинна відповідати фактам. Якщо інтуїція не має процесуального значення, то і не варто процесуальну діяльність ускладнювати, затемнювати тим, що процесуального значення не має, але що здатне внести у виконання слідчим, прокурором, суддями своїх завдань елемент невизначеності, генералізувати неусвідомлені спонукання і враження, бо нічого, крім збільшення судових помилок, від цього не вийде [8, с. 115–116].

Слід зазначити, що ця дискусія, у різних варіаціях, точиться в юридичній науці й понині. Існують як відверті прибічники, так і суворі противники використання інтуїції в діяльності слідчих, суддів, працівників інших правоохоронних органів. Кожна зі сторін має свої аргументи, примирення яких, на нашу думку, малоймовірно внаслідок наявності принципових розходжень у вихідних світоглядних позиціях опонентів. Відкидають інтуїцію як інструмент професійної юридичної діяльності, як правило, представники традиційного позитивістського підходу, для яких на першому місці стоїть суворе дотримання букви закону. У цьому випадку, приміром, судова аргументація зводиться до суто формального, логіко-дедуктивного умовиводу (формального силлогізму), а застосування норми перетворюється на автоматичну операцію підведення фактів під офіційно встановлені юридичні приписи. На противагу цьому, представники різних напрямів соціологічної юриспруденції (школи вільного права, правового прагматизму, правового реалізму) принципово по-іншому розставляють акценти. Суддя у процесі своєї діяльності в першу чергу має захистити базові соціальні цінності, досяг-

ти довгострокового соціально виправданого результату. При такому підході суддя швидше за все на основі «відчуття» права робить певний висновок і лише потім знаходить його обґрунтування, ніж доходить такого висновку шляхом побудови ланцюжка логічних силлогізмів. І в цьому випадку інтуїція відіграє досить помітне місце в діяльності судді. Так, наприклад, згідно з позицією представників німецького руху вільного права, у процесі ухвалення рішень важливу роль відіграє правова інтуїція і відчуття справедливості (*Rechtsgefühl*) та розуміння цінностей, що превалюють у суспільстві (*Wertfühlen*) [11, с. 9–10]. Американський суддя Б. Кардозо, аналізуючи різноманітні фактори, що стосуються розсуду судді у справах, де існує конфлікт цінностей, говорив: «Він (суддівський розсуд) буде формуватися досвідом його життя, його розумінням панівних канонів справедливості і моралі, його вивченням суспільних наук, а іноді в кінцевому рахунку його інтуїцією, його здогадками» [12, р. 26]. Теоретики правового прагматизму рекомендують суддям під час розгляду справи дотримуватися певної процедури: проаналізувати й ідентифікувати конкуруючі інтереси, цінності і форми поведінки, представлені в даній судовій справі, і вибрати відповідну суспільну мету, зваживши та зрівнявши ціннісні характеристики інтересів і претензій; розглянути варіанти альтернативних підходів до вирішення правового конфлікту; зважити ймовірні наслідки застосування кожного з підходів, обміркувати їхні можливі результати і значення не тільки для сторін, зайнятих у судовому процесі, але й для інших людей, котрі стикаються зі схожими правовими проблемами; обрати рішення, що забезпечить найбільш тривалий результат у процесі застосування закону. При цьому суддя має звернутися до здорового глузду, емпатії, аналогії, прецеденту, звичаю, пам'яті, життєвого досвіду, інтуїції [13, с. 54–55].

На нашу думку, не слід недооцінювати можливості використання інтуїції, інтуїтивного знання в діяльності правоохоронних органів України. В одному зі своїх виступів І. Л. Самсін зазначив, що однією з умов забезпечення високого професійного рівня правосуддя в Україні є перехід від інтуїтивного до раціонального тлумачення актів законодавства [14]. Очевидно, голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України мав тут на увазі необхідність підвищення професійного рівня суддів, покращення їх уміння системно інтерпретувати законодавчі приписи та ефективно застосовувати

напрацьовані юридичною теорією і практикою прийоми і способи професійного тлумачення норм права, а не повну відмову від інтуїції як елементу професійної правосвідомості. До того ж в Україні, правова система якої належить до романо-германського типу, інтуїтивне тлумачення актів законодавства ніколи не визнавалося пріоритетним.

Вважаємо, що можна виокремити кілька переваг використання правової інтуїції в роботі органів розслідування, суду та інших суб'єктів правоохоронної діяльності.

По-перше, правова інтуїція є проявом гнучкості мислення особи, наділеної владними повноваженнями, вона дозволяє уникати схематичного та стереотипного сприйняття складних життєвих ситуацій. Попри наявність стандартизованих процедур прийняття правозастосовних рішень, кожне з них є унікальним та не піддається абсолютній алгоритмізації, оскільки відображає об'єктивні особливості кожної справи та суб'єктивне розуміння компетентною особою всіх її обставин. Зокрема, А. В. Чопенко вірно вказує на те, що інертність мислення, коли оцінюється не існуюча на даний момент ситуація, а аналогічна, яка мала місце раніше, призводить до прийняття упереджених управлінських рішень [15, с. 417], що суттєво знижує їх ефективність. Професійна правосвідомість має бути динамічною, забезпечувати швидку пристосовуваність її носія до реальної обстановки.

По-друге, правова інтуїція відіграє важливу роль в умовах браку часу, коли в інтересах справи необхідно миттєво прийняти рішення, вибудувати стратегію і тактику розслідування, зосередитись на найбільш реальних версіях скоєного правопорушення. Це дозволяє не втратити ініціативу в розкритті всіх обставин злочину, дає змогу йти на крок попереду суб'єктів скоєння правопорушення, які намагаються уникнути юридичної відповідальності. Породжені професійним чуттям, інтуїтивні підказки звільняють слідчого від проведення марної роботи і скорочують час розслідування, дозволяють більш ефективно проводити певні слідчі дії. Скажімо, під час проведення обшуку інтуїція може підказати слідчому, де шукати певну річ або документ, що можливо завдяки поєднанню спостережливості, наявних результатів іншої пошукової діяльності, відчуття психологічного стану підозрюваного, його реакції на дії працівника органів внутрішніх справ тощо.

По-третє, правова інтуїція сприяє прийняттю рішень в умовах як недостатньої, так і надлишкової інформації. У першому випадку вона

дає необхідний поштовх для виявлення втраченої чи прихованої ланки, що надасть змогу відновити повну картину події, у другому – дозволяє зробити правильний вибір серед великої кількості суперечливих даних, які здатні спрямувати розслідування злочину або розгляд судової справи у різних, часом протилежних напрямках. Як зазначає А. Тамаш, у судовій діяльності випадковий епізод може стати суттєвим, а той, що вважався істотним, може скоротитися до епізоду. В даному випадку випадкове або несуттєве явище можуть допомогти судді в осягненні сутності справи асоціативним чи іншим шляхом [10, с. 124].

Безумовно, правова інтуїція, втім, як і інші психологічні компоненти професійної правосвідомості, не може бути покладена в основу рішення у конкретній справі. Їх роль у правозастосовному процесі полягає в тому, що вони збагачують можливість наближення до об'єктивної істини, дозволяють формулювати іноді вельми цінні здогадки та версії, допомагають виявити більш надійні джерела і шляхи збирання доказів. Судді та працівники органів внутрішніх справ використовують інтуїцію як орієнтир, здатний наводити на важливу думку. Інтуїція може допомогти і тоді, коли бракує спеціальних знань, а відповідний варіант дій підказується підсумованим досвідом, накопиченим в інших сферах практики [16, с. 65]. Однак інтуїтивні здогадки, не підтверджені реальними фактами, не можуть служити підставою для прийняття юридично значущих рішень, які мають бути мотивованими, бездоганно обґрунтованими й достовірними. Тому в процесі доказування інтуїтивне знання має бути перетворене в логічно та фактично аргументоване, достовірне знання. Реалізація права у будь-якому випадку передбачає обов'язок суб'єктів правозастосовної діяльності висвітлювати фактичні підстави і мотиви прийнятого рішення. Слідчий, суддя зобов'язані продемонструвати, яким чином було визначено суть юридично значущих явищ і як вони пов'язані з відповідним рішенням. Рішення необхідно мотивувати взаємозв'язками, поєднаними в логічну систему таким чином, щоб не лише для суб'єкта правозастосування і для іншого юриста, а й взагалі для будь-якої особи була зрозуміла логіка рішення [10, с. 124]. Таким чином, інтуїція не виключає, а припускає свідоме дискурсивне мислення, здатне розгорнути гіпотезу в системі доказів, виявити її фактичні підстави, пояснити процес її формування і зрештою встановити її правильність або помилковість [17, с. 164].

Підсумовуючи, слід зазначити, що інтуїція – це невід’ємний елемент психіки людини, що має не лише побутове значення, але й знаходить свій прояв у багатьох сферах фахової діяльності. Правова інтуїція є важливою складовою професійної правосвідомості, яка, попри її прихований, підсвідомий характер, являє собою не містичне «осяяння», ніяк не пов’язане з об’єктивною реальністю, а має безпосередній зв’язок з юридичною практикою. Хоча механізм формування інтуїтивного знання остаточно не встановлений, не викликає сумнівів той факт, що його виникнення пов’язане з результатами попередньої роботи, професійним і життєвим досвідом суб’єкта правозастосування. Кожен професіонал має значний запас знань, життєвих спостережень, способів вирі-

шення різних нестандартних ситуацій, які знаходяться у певних асоціативних взаємозв’язках та в необхідний момент створюють передумови для виникнення інтуїтивних здогадів і раптових підказок. У процесі подальшої перевірки отримані таким чином припущення підтверджуються або спростовуються, і хоча не мають жодного процесуального значення, вони дозволяють оптимізувати зусилля суб’єкта правозастосовної діяльності у процесі розгляду складних справ, оперативно реагувати на зміну обставин та приймати своєчасні рішення. Добре розвинена правова інтуїція є проявом професійної кмітливості та гнучкості мислення осіб, які застосовують право, у тому числі у сфері правоохоронної діяльності.

Список використаних джерел

1. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности : в 2 т. / Л. И. Петражицкий. – СПб. : Екатерин. печат. дело, 1909. – Т. 1. – 318 с.
2. Большой энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. – СПб. : Норинт, 2004. – 1456 с.
3. Калиновський Ю. Ю. Структура правосвідомості: філософсько-правова рефлексія / Ю. Ю. Калиновський // Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». – 2010. – № 5. – С. 92–100.
4. Основи загальної та юридичної психології : курс лекцій / Н. Р. Бобченко, В. П. Бойко, І. В. Жолнович, І. І. Когутич ; за ред. В. Т. Нора. – Київ : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 224 с.
5. Алиева Г. Ф. Интуиция в философии и правовой практике: к истории вопроса [Электронный ресурс] / Г. Ф. Алиева // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Юридические науки. – 2012. – № 3 (10). – С. 9–12. – Режим доступа: http://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media75728/02_alieva.pdf.
6. Ивакин А. А. Диалектическая философия / А. А. Ивакин. – Одесса : Феникс, 2007. – 440 с.
7. Шевців М. Філософсько-правове розуміння категорії інтуїції філософами XVII століття / М. Шевців // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 782. – С. 102–105.
8. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике / Р. С. Белкин. – М. : Юрид. лит., 1988. – 304 с.
9. Осипов И. Н. Основные вопросы теории диагноза / И. Н. Осипов, П. В. Копнин. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1962. – 190 с.
10. Тамаш А. Судья и общество. Диалектика правосознания и правоприменения / Андраш Тамаш. – М. : Юрид. лит., 1980. – 142 с.
11. Хворостянкіна А. В. Цінності в юридичній аргументації: особливості використання / А. В. Хворостянкіна // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2013. – Т. 144–145. – С. 8–12.
12. Selected Writings of Benjamin Nathan Cardozo / ed. by Margaret E. Hall. – New York : Fallon Law Book Co, 1947. – 456 p.
13. Кравченко С. С. Концептуальні принципи правового прагматизму в американській філософії права / С. С. Кравченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2011. – Т. 24, № 2. – С. 50–56.
14. Ігор Самсін: «Перехід від інтуїтивного до раціонального тлумачення актів законодавства як умова забезпечення високого професійного рівня правосуддя» [Електронний ресурс] // Вища кваліфікаційна комісія суддів України : [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.vkksu.gov.ua/ua/news/igor-samsin-perehid-vid-intuitivnogo-do-ratsionalnogo-tlumachennya-aktiv-zakonodavstva-yak-umova-zabezpechennya-visokogo-profesijnogo-rivnya-pravosuddya/>. – Назва з екрана.
15. Чопенко А. В. Вплив суб’єктивних чинників на прийняття управлінських рішень / А. В. Чопенко // Теорія та практика державного управління. – 2009. – Вип. 3. – С. 414–419.
16. Комиссаров К. И. Творческий характер судебной деятельности / К. И. Комиссаров // Правоведение. – 1976. – № 3. – С. 60–67.
17. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей / А. Р. Ратинов. – М. : Юрлитинформ, 2001. – 352 с.

Надійшла до редколегії 18.05.2015

ВОЛОШЕНЮК А. В. ПРАВОВАЯ ИНТУИЦИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПРАВОСОЗНАНИЯ

Исследованы научные подходы к пониманию интуиции и целесообразности использования интуитивного знания в профессиональной деятельности. Систематизированы преимущества использования правовой интуиции в работе органов внутренних дел и суда. Сделан вывод, что правовая интуиция является важной составляющей профессионального правосознания, она является проявлением профессиональной смекалки и гибкости мышления лиц, применяющих право.

Ключевые слова: правосознание, правовая психология, интуиция, правоприменение, органы внутренних дел.

VOLOSHENIUK O. V. LEGAL INTUITION AS AN ELEMENT OF PROFESSIONAL LEGAL AWARENESS

The object of the study is legal awareness. The subject of the research is legal intuition as an element of professional legal awareness.

The article's objective is to reveal the nature of legal intuition as part of professional legal awareness; to establish the role and place of intuitive knowledge in legal enforcement activities (by the example of the activity of investigation and court employees).

The need for achieving the objective of the study has led to the use of formal and logical, systematic, critical and comparative and legal methods of cognition.

The relevance of the topic is the fact that in terms of rejecting the positivist dogma there is an objective need for theoretical and legal research of legal intuition as a hidden but important element of legal awareness.

Scientific approaches to understanding intuition and the feasibility of using intuitive knowledge in professional activities are studied in the article. Advantages of using legal intuition in the work of internal affairs agencies and courts are systematized. It is proved that the emergence of intuitive knowledge is related to the results of previous work, professional and life experience of the subject of legal enforcement. It is concluded that the legal intuition is an important part of professional legal awareness, it is a manifestation of the professional intelligence and flexibility of people thinking who apply the law.

The practical significance of the work lies in the fact that grounded positions and conclusions deepen scientific knowledge about the phenomenon of legal awareness in general and legal intuition as its integral component. Obtained results can be used in teaching the theory of state and law and to solve practical problems related to the application process of the law norms.

Keywords: legal awareness, legal psychology, intuition, legal enforcement, internal affairs agencies.